

УДК 342.56

Є. Авдєєнко, здобувач

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЗАВДАНЬ СУДІВ В УКРАЇНІ

На основі комплексного дослідження чинного законодавства та наукової літератури визначені поняття та система завдань судів в Україні, запропоновано критерії їх класифікації.

Ключові слова: суди, судова система, завдання судів, законодавство.

На основе комплексного исследования действующего законодательства и научной литературы определены понятия и система заданий судов в Украине, предложены критерии их классификации.

Ключевые слова: суды, судебная система, задача судов, законодательство.

Based on a comprehensive study of legislation and scientific literature defined the concept and system tasks courts in Ukraine, proposed criteria for classification.

Keywords: courts, the judicial system, the task of the courts, legislation.

В організації державного та громадського життя в Україні останнім часом сталося чимало змін, окремі з яких знайшли своє відображення навіть на конституційному рівні. В останньому випадку мова йде про перегляд ролі суду у державі з метою посилення захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Судова система України наразі все ще перебуває на перехідному етапі свого формування, практична неспроможність судів забезпечити повний і своєчасний розгляд і вирішення відповідних справ зумовлюють необхідність вдосконалення судової системи України, у тому числі засобами адміністративного законодавства. Сказане безпосередньо стосується судів, виконання якими завдань щодо захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб вимагає належного правового та організаційного забезпечення їх діяльності.

Різноманітні питання діяльності судів знайшли відображення в наукових розробках таких науковців як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.Ф. Бойко, В.Д. Бринцев, Ю.М. Грошевий, В.В. Долежан, Ю.М. Кармазін, С.В. Ківалов, В.Т. Маляренко, І.Є. Марочкін, Г.О. Мурашин, О.В. Петришин, В.Ф. Погорілко, Д.М. Притика, С.В. Подкопаєв, А.О. Селіванов, Н.В. Сібільова, В.С. Стефанюк, Ю.М. Тодика, О.М. Толочок, Ю.С. Шемшученко, В.І. Шишкін, Ю.Я. Якимов та ін. Однак завдання судів потребують уточнення та більш детального аналізу. Відтак метою цього дослідження є визначення поняття та видів завдань судів в Україні. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: визначити поняття завдань судів; здійснити класифікацію таких завдань; розкрити зміст основних завдань судів.

Термін "завдання" визначається як наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа і т. ін.; настанова, розпорядження виконати певне доручення [1, с. 378]. Таке його розуміння можна використати і для характеристики завдань судів.

Завдання судів впливають з мети їх утворення та діяльності та конкретизують її. Саме за допомогою належного виконання завдань досягається поставлена мета. Чинним законодавством України визначено, що метою діяльності судів є захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права. Тобто всі завдання судів мають бути спрямовані на організацію та забезпечення їх діяльності із захисту прав, свобод та законних інтересів суб'єктів, залучених до процесуальної діяльності в порядку, визначеному чинним законодавством.

Таким чином, під завданнями судів необхідно розуміти визначені законодавством види робіт, які повинні реалізовуватися судами в сфері захисту прав, свобод та

законних інтересів фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, держави, залучених до процесуальної діяльності.

На сьогодні в Україні відсутній нормативно-правовий акт, який би чітко та повно визначав завдання судів. Вони закріплені в Конституції України, Законі України "Про судоустрій і статус суддів", Кримінальному процесуальному кодексі України, Цивільному процесуальному кодексі України, Господарському процесуальному кодексі України, Кодексі адміністративного судочинства України та інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах [2].

Так, Конституція України визначила, що виключно суди здійснюють правосуддя. Правосуддя – це державна діяльність, яку проводить суд шляхом розгляду й вирішення у судових засіданнях у особливій, установленій законом процесуальній формі, цивільних, кримінальних, господарських і адміністративних справ. Таким чином Конституція України закріпила завдання всіх судів України в установленому чинним законодавством порядку розглядати та вирішувати кримінальні, цивільні, адміністративні та господарські справи.

Дещо конкретизоване дане завдання в Законі України "Про судоустрій і статус суддів", де визначено, що суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3]. Даним законом також визначено, що судова система України складається з Конституційного суду України та судів загальної юрисдикції, до яких належать місцеві, апеляційні, вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України.

Завданням Конституційного суду є вирішення питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України й офіційне тлумачення Конституції України та законів України [4].

Місцеві суди розглядають справи віднесені процесуальним законом до їх підсудності як суди першої інстанції. Апеляційні суди розглядають справи відповідної судової юрисдикції в апеляційному порядку згідно з процесуальним законом, а в окремих випадках і як суди першої інстанції. Вищі спеціалізовані суди розглядають справи відповідно до своєї спеціалізації як суди касаційної інстанції, а в окремих випадках як суди першої та апеляційної інстанції. Більш детально регламентовані в законодавстві завдання Верховного суду України, який: 1) переглядає справи з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних правовідносинах у порядку, передбаченому процесуальним законом; 2) переглядає справи у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом; 3) надає висновок

про наявність чи відсутність у діяннях, в яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я; 4) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України [3].

Спеціалізовані завдання судів визначаються залежно від виду судочинства (цивільного, кримінального, господарського, адміністративного). Так, Цивільний процесуальний кодекс України закріпив завдання судів справедливо, неупереджено та своєчасно розглядати й вирішувати цивільні справи з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [5].

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає, що завданням суду в кримінальному провадженні є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [6].

Відповідно до господарсько-процесуального законодавства завданням судів є розгляд та вирішення справ, учасниками яких є підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності, а також вжиття передбачених Господарським процесуальним кодексом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України завданням суду є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливо, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ [7].

Таким чином завдання судів відрізняються залежно від виду судочинства, тобто вони залежать від змісту справ, що ними розглядаються та вирішуються (кримінальні, цивільні, господарські чи адміністративні). На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що всі завдання судів можна поділити на: загальні, які характерні для всіх судів України (здійснення правосуддя; забезпечення права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод; тощо), та спеціальні, визначені для окремих категорій судів (розгляд та вирішення кримінальних справ як судом першої інстанції; перегляд справ з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних правовідносинах; тлумачення норм Конституції України та Законів України; тощо).

Враховуючи визначений законодавством поділ судів та інстанцій, їх завдання також можна поділити на за-

вдання судів першої інстанції (розгляд та вирішення справ, віднесених процесуальним законом до їх підсудності, як судами першої інстанції), апеляційної (розгляд та вирішення справ відповідної судової юрисдикції в апеляційному порядку) та касаційної (розгляд та вирішення справ відповідно до спеціалізації в касаційному порядку) інстанцій.

Відповідно до юрисдикції судів їх завдання можна поділити на завдання Конституційного суду (встановлення відповідності законів та інших нормативно-правових актів Конституції України; тлумачення Конституції та законів України; тощо) та судів загальної юрисдикції (розгляд та вирішення кримінальних, цивільних, адміністративних чи господарських справ як судами першої, апеляційної, касаційної інстанції чи Верховним судом України; тощо).

За значенням для здійснення правосуддя можна виділити процесуальні (розгляд та вирішення справ як судом першої інстанції; перегляд справ в апеляційному порядку; надання висновку про наявність чи відсутність у діяннях, в яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину тощо) та організаційні (ведення діловодства; фіксація процесу; підвищення кваліфікації суддів тощо) завдання.

Крім того, усі завдання судів можна об'єднати в три групи: 1) виробничі, тобто ті, які конкретизують мету їх діяльності (розгляд та вирішення цивільних, кримінальних, господарських чи адміністративних справ; тлумачення норм Конституції та законів України; тощо); 2) соціальні, що спрямовані на створення сприятливих умов праці, покращення соціального та матеріального забезпечення; 3) економіко-екологічні, що визначають обов'язки дбайливо використовувати всі ресурси, державне та комунальне майно.

За джерелами права, де визначені завдання судів, останні можна поділити на ті, що закріплені в:

- 1) Конституції України;
- 2) законодавчих актах України (Закон України "Про судоустрій і статус суддів", Кримінальний процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України та інших);
- 3) міжнародних нормативно-правових актах (Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції та інші);
- 4) підзаконних нормативно-правових актах (Указах Президента України, Постановах Верховної Ради України, наказах Державної судової адміністрації країни, тощо).

Проаналізувавши чинне законодавство та наведену класифікацію завдань судів, систему останніх можна зобразити наступним чином:

- 1) процесуальні завдання:
  - а) загальної юрисдикції:
    - розгляд та вирішення в першій інстанції справ: кримінальних, цивільних, господарських чи адміністративних;
    - перегляд в апеляційному порядку справ: кримінальних, цивільних, господарських чи адміністративних;
    - перегляд у касаційному порядку справ: кримінальних, цивільних, господарських чи адміністративних;
    - перегляд справ з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних правовідносинах у порядку, передбаченому процесуальним законом;
    - перегляд справ у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом;
    - надання висновку про наявність чи відсутність у діяннях, в яких звинувачується Президент України,

ознак державної зради або іншого злочину; внесення за зверненням Верховної Ради України письмового подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

- звернення до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України;

б) конституційної юрисдикції:

- вирішення питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України;

- офіційне тлумачення Конституції України та законів України;

2) організаційні завдання:

- фіксація процесуальної діяльності;
- діловодство;
- підвищення кваліфікації суддів;
- фінансово-економічне забезпечення процесуальної діяльності;
- матеріально-технічне забезпечення діяльності судів.

Таким чином, на сьогодні перед українськими судами стоїть досить розгалужена система завдань. Вони закріплені у багатьох нормативно-правових актах, але кожен з них визначає лише окремі завдання. Вся система за-

вдань не передбачена жодним правовим актом. Така ситуація може призвести до неоднакового розуміння судами їх загального призначення – забезпечення кожного права на справедливий суд, захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави від протиправних посягань. Саме тому доцільно внести зміни до Закону України "Про судоустрій і статус суддів", закріпивши в ньому систему загальних завдань судів.

Список використаної літератури. 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. – 1736 с. 2. Конспект лекцій з дисципліни "Організація роботи судових та правоохоронних органів" / Укладачі: Ковалевська Т.М., Белан С.В. – АЦЗ України, 2005 р. – 96 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.org/ospro/2.htm> 3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-VII// Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-42, № 43, № 44-45. – Ст.529. 4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 5. Цивільний процесуальний кодекс: Закон від 18.03.2004 № 1618-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст.492. 6. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. 7. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон від 06.07.2005 № 2747-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст.446.

Надійшла до редколегії 17.12.12